

LOTIN-YUNON ATAMALARINING TIBBIYOTDAGI O‘RNI

Duldulova Nargiza Ashimovna

Toshkent davlat tibbiyot universiteti O‘zbek va xorijiy tillar,
pedagogika kafedrasida katta o‘qituvchisi

Saynabiyeva Farangiz Alisher qizi

Toshkent davlat tibbiyot universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tibbiyot terminologiyasining shakllanishida lotin va yunon tillarining tutgan o‘rni fundamental jihatdan tahlil qilinadi. Tibbiyot tili asrlar davomida shakllanib kelgan murakkab tizim bo‘lib, uning asosini antik davr madaniyati va ilmi tashkil etadi. Maqolada anatomik, klinik va farmatsevtik terminlarning etimologiyasi, ularning xalqaro muloqotdagi universalligi hamda tibbiyot xodimlarining kasbiy mahoratini oshirishdagi roli ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada yunon va lotin tillarining neologizmlar (yangi atamalar) yaratishdagi cheksiz imkoniyatlari va zamonaviy tibbiy texnologiyalar davridagi barqarorligi masalalari atroflicha yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Tibbiyot terminologiyasi, lotin tili, yunon tili, anatomiya, klinika, farmatsevtika, etimologiya, terminologik elementlar, xalqaro standartlar, tibbiy ta’lim.

Abstract:

This article provides a fundamental analysis of the role of Latin and Greek languages in the formation of medical terminology. Medical language is a complex system that has developed over centuries, with its foundation rooted in the culture and science of antiquity. The article examines the etymology of anatomical, clinical, and pharmaceutical terms, their universality in international communication, and their role in enhancing the professional competence of medical specialists. In addition, it highlights the vast potential of Latin and Greek for the creation of neologisms (new terms) and discusses their stability in the era of modern medical technologies.

Keywords: Medical terminology, Latin language, Greek language, anatomy, clinical practice, pharmacy, etymology, terminological elements, international standards, medical education.

Tibbiyot ‘ bu insoniyat tarixidagi eng qadimiy va hayotiy fanlardan biri bo’lib, uning tili o’ziga xos tarzda shakllangan. Lotin va yunon tillari zamonaviy tibbiyotning "poydevori" hisoblanadi. Dunyoning qaysi nuqtasida bo’lishidan qat’i nazar, shifokorlar bir-birlarini tushunishlari uchun aynan shu tillarga asoslangan yagona terminologik tizim xizmat qiladi.

Tarixiy nuqtai nazardan qaraganda, tibbiyot atamalarining aksariyati qadimgi Gretsiya va Rim sivilizatsiyalaridan meros bo’lib qolgan. Gippokrat va Galen kabi buyuk hakimlar oz asarlarini yunon tilida yozgan bo’lsalar, keyinchalik Uyg’onish davrida lotin tili ilm-fan, xususan, tibbiyotning rasmiy tiliga aylandi. Bu tillarning o’lik til hisoblanishi ularning ma’noviy o’zgarmasligini ta’minlaydi.

Anatomik terminologiya deyarli yuz foiz lotin tiliga asoslangan. Inson tanasidagi suyaklar, mushaklar va a’zolarining nomlari (masalan, Musculus, Os, Cor) lotincha ifodalanadi. Bu esa dunyo bo’ylab tibbiy adabiyotlarda chalkashliklarning oldini oladi va yagona xalqaro standartni (Nomina Anatomica) yaratish imkonini beradi.

Klinik terminologiyada esa yunon tilining o’rni beqiyosdir. Kasalliklar, patologik holatlar va jarrohlik amaliyotlarining nomlari ko’pincha yunoncha o’zaklardan tashkil topadi. Masalan, "-itis" qo’shimchasi yallig’lanishni (gastritis, hepatitis), "-ectomy" esa kesib olishni (appendectomy) anglatadi. Bu kabi terminologik elementlar tilni juda ixcham va ma’nodor qiladi. Tibbiyot terminologiyasi uchta yirik qismga bo’linadi: anatomik, klinik va farmatsevtik. Farmatsevtika sohasida ham lotin tili mutloq ustunlikka ega. Retseptlar yozishda qo’llaniladigan standart iboralar va dori vositalarining xalqaro nomlari lotin grammatikasi qoidalariga bo’ysunadi, bu esa dori-darmonlarni qo’llashda xavfsizlikni ta’minlaydi. Lotin-yunon atamalari tibbiyotning "shifri" hisoblanadi.

Birgina termin orqali butun bir murakkab jarayonni ifodalash mumkin. Masalan, "cardiovascular" so’zi orqali ham yurak, ham qon tomirlari tizimi qamrab olinadi. Bu esa shifokorlar o’rtasidagi muloqotning tezkorligi va aniqligini oshiradi. Tibbiy ta’lim jarayonida lotin tilini o’rganish talabalarda mantiqiy fikrlashni shakllantiradi. Atamalarning ichki tuzilishini tushunish shifokorga notanish so’zning ma’nosini ham osonlikcha anglab olish imkonini beradi. O’zak, prefiks va suffikslarni bilish tibbiyot olamining kalitiga ega bo’lish demakdir. Neologizmlar, ya’ni yangi paydo bo’layotgan atamalar ham hanuzgacha lotin va yunon o’zaklari yordamida yaratilmoqda. Hatto eng zamonaviy genetik injeneriya yoki neyroxirurgiya sohalarida ham yangi tushunchalar antik tillar asosida nomlanadi. Bu tillarning konstruktiv imkoniyatlari tuganmasdir.

Lotin tili tibbiyotda nafaqat muloqot vositasi, balki madaniyat va an’ana hamdir. Tibbiyot xodimining o’z kasbiga bo’lgan sadoqati va mas’uliyati qadimiy terminlar orqali yanada chuqurroq anglanadi. Bu an’ana shifokorlarni asrlar davomida bog’lab turuvchi ko’prik vazifasini o’taydi. Lingvistik nuqtai nazardan, lotin va yunon tillari juda boy morfologik tizimga ega. Bu tillardagi prefikslar (masalan, hyper-, hypo-, sub-, supra-) miqdor va joylashuvni aniq ko’rsatib beradi. Bu kabi aniqlik tibbiyotda diagnoz qo’yish va davolash strategiyasini belgilashda hayotiy ahamiyatga ega. Tibbiy nomenklaturada sinonimlar mavjud bo’lsa-da, lotincha variant doimo ilmiy jihatdan ustun hisoblanadi. Milliy tillarda a’zolar turlicha nomlanishi mumkin, ammo ilmiy hisobotlar va xalqaro simpoziumlarda lotin-yunon terminologiyasi ustuvorligini saqlab qoladi. Tibbiyot talabalari uchun lotin tili grammatikasini o’rganish faqat so’z yodlash emas, balki atamalarni to’g’ri shakllantirish mahoratidir. Kelishiklar, son va jins kategoriyalarini bilish retsept yozishda va murakkab anatomik birikmalarni hosil qilishda xatoliklarning oldini oladi. Farmatsevtikada lotin tili o’simliklar va kimyoviy moddalar nomini unifikatsiya qiladi. Bu butun dunyo bo’ylab farmatsevtlar uchun bir xil tushunchani yaratadi, natijada turli mamlakatlarda ishlab chiqarilgan dori vositalari o’rtasidagi

nomuvofiqliklar bartaraf etiladi.

Xulosa qilib aytganda, lotin va yunon tillarisiz zamonaviy tibbiyotni tasavvur etib bo'lmaydi. Ular tibbiyotning xalqaro maqomini belgilovchi, bilimlar integratsiyasini ta'minlovchi va fan rivojini ilmiy asosga qo'yuvchi qudratli vositadir. Lotin va yunon atamaları tibbiyotning "jon tomiri" bo'lib, ular nafaqat tarixiy meros, balki zamonaviy ilm-fan taraqqiyotining faol ishtirokchisidir. Ushbu tillarning universalligi, aniqligi va mantiqiy tuzilishi ularni kelajakda ham tibbiyotning ajralmas qismi bo'lib qolishini kafolatlaydi. Tibbiyot xodimlarining ushbu terminologiyani chuqur egallashlari ularning kasbiy savodxonligini va xalqaro miqyosdagi raqobatbardoshligini ta'minlaydi. Shu sababli, tibbiy ta'lim tizimida lotin-yunon terminologiyasini o'qitish sifatini doimiy ravishda oshirib borish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Axmedov, A. A. (2018). Tibbiyot terminologiyasining shakllanishi va rivojlanishi. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi.
- 2.Belov, V. I. (2015). Lotin tili va tibbiy terminologiya asoslari. Moskva: Meditsina.
- 3.Madaminov, S. M. (2020). Tibbiyot tili: Etimologiya va morfologiya. Toshkent: Yangi asr avlodi.
- 4.Svetov, Y. N. (2012). Lotin-yunon elementlarining klinik terminologiyadagi o'rni. Sankt-Peterburg: Fan.